

205832

A MAGYAR STATISZTIKAI TÁRSASÁGBAN
tartott előadások.

I. évf.

1922 - 23.

BUDAY LÁSZLÓ

elnök

ünnepi ülési megnyitója

1923. V. 25.

KSH Könyvtár

~~420538~~
1

A Magyar Statisztikai Társaságban
tartott előadások.

1922/23.

1956.

1. sz.

B U D A Y L Á S Z L Ó elnök:

Ünnepi ülési megnyitó.

1923.V.25.

KSH Könyvtár és Levéltár

0000000149664

bül választani az időpontot, mint akkor, amikor egyéb tudományos társaságok is súlyos anyagi válsággal küzdve, alig tengenek, közleményeiket nem tudják közrebocsátani, vagy pedig ösztövé, vékony füzetekben és nagy időhaladékkal, tagjaik száma megcsökkent, nemcsak az ország szomorú szétzilálása folytán, hanem azért is, mert az élet komor gondjai a tudományos kérdésekkel való foglalkozás fényűzését a legtöbbször nem engedik meg. Akkor, amikor a váratlanul kiszikkadt talajban a régi, meggyökeresedett és gazdag lombozatu ültetvények is egyre fonnyadnak, szabad-e egy új, csenevész kis palántát közéjük dugni és azt remélni, hogy ami kis termékeny van még a talajban, az ennek a vékony gyökérszálaival fogja táplálni, s ami harmat lehull, az ennek a levélkéit fogja üdíteni.

Valóban, tisztelt Uraim, mentegétozéssel kell kezdenünk, hogy életre hívjunk

a legnehezebb viszonyok között egy intézményt, amelynek további sorsáért felelősek vagyunk. Menetegtozással kell kezdenünk azért is, mert a forma, melyben e Társaság megalakulását kezdtük, szinte nagyzolónak látszik: zártkörű intézmény lett belőle, választás útján szemelve ki azokat, akiket a többi tagok a közreműködésre hivatottnak tekintenek, s így kizárva - legalább egyelőre - mindazokat, akiket kedv, érdeklődés, a tárgy iránti szeretet a statisztika felé vonzana. Szabad-e a kiválasztásnak ily mértékét alkalmazni akkor, amikor oly kevesen vagyunk, s szabad-e felhasználatlanul hagyni egyetlen tehetséget, egyetlen komoly érdeklődőt, akkor, amikor komoly célokat tűzünk magunk elé, csupán az egyesülés erejével elérhetőket?

A mentségeket, miket ezen szinte váddá erősülhető ellenvetések ellenében fölhozhatunk, néhány rövid mondatban érintenem kell.

Történeti tapasztalat, hogy amikor a nemzet politikai erejének kifejtésében akadályozva van, akkor az intenzívebb kulturális munkában keres megedéket, vigasztalást és erőforrást. E tapasztalat nálunk, sajnos, többször ismétlődött, s ma keserves alkalmunk van arra, hogy tanulságait újra átérezzük. Egy magyar statisztikai társaságnak a múlt kedvező éveiben is kísérte eszméje imo akkor testesül meg, amikor politikailag nemcsak háttérbe vagyunk szorítva, hanem országunk nagyobb részétől megfosztva; de nem állunk egyedül e vakmerő kísérlettel, mert a legújabb alakulatok egész sora kelt életre, hogy a politikai kétségbeesés e korszakában a tudomány működésében keressen vigasztalást. Nem említve ezek közül azokat, amelyek szélesebb társadalmi rétegekre támaszkodnak, vagy éppen társadalmi munkát akarnak végezni, legyen elég utalnunk a szintén zártkörű Minervára, a Körösi Csoma Sándor-társaságra, s a Budavári Tudo-

mányos Társaságra, amelyek már életrevaló tudományos hangokat pendítettek meg.

Legyen szabad a mentegetőzést azzal folytatni, hogy Társaságunk egyáltalán nem törekszik az erők szétforgácsolására; megalkulásunk nem jelenti sem más tudományos kötelekbul való kilépést, sem azt, hogy Társaságunk tagjai egyéb tudományos vállakozások szellemi vagy anyagi támogatásából kivonták volna magukat. A Társaság önállása óta eltelt rövid idő óta volt már alkalmunk ennek az ellenkezőjét bebizonyítani.

Nagy kérdés, hogy abban a nehéz küzdelemben, amelyben tudományos társulataink legtöbbje anyagi eszközök olégtelensége miatt vergődik, meg tudják-e állani helyünket: s ezért egyelőre nem is merünk nagy vállakozásokba bocsátkozni, de amit első célul tűztünk ki, törekvéseinkről a külföld tájékoztatását egy francia

folyóiratban, abban a közönség hálát érdemlő módon támogatott bennünket.

S amint így mentségeinket sorra eloadjuk, rá kell térnünk arra a kérdésre is, miért választott a Társaság szűkebb munkaköre és kevesebb tudományos művelője dacára a zárt körű intézmény formáját, amelylyel szemben könnyen föl lehet vetni azt a kifogást; ha a hasonló zártkörű nagy tudományos társaságok szokásos értékmérőjéhez alkalmazkodik, akkor tagjainak száma ~~XXXXXX~~ sokkal csekélyebb lehet csupán, ha pedig, mint társaságunk, 80-100 tagot kontemplál, akkor a zártkörű intézmény színvonalát súlyesztí le, s helyesebben teszi, ha egészen kitérja a kapukat, s nem veszi bírálat alá az érdeklődőket. Ezzel az észrevétellel szemben a felfogásunkat teljesen kifejtteni csak később lesz módomban, mikor a Társaság feladatköréről szólnék. Itt azonban annyira már is kitérhetünk, hogy ele-

mezzük, micsoda élethivatábbból, s mekkora tömegben toborzódnak az egyéb - nem zártkörű - hazai tudományos társaságok tagjai? A Magyar Irodalomtörténeti Társaság tagjai kevés, egyéb érdeklődőn kívül bizonyára azoknak a középiskolai tanároknak a sorából, akiknek a magyar irodalom a szaktárgyuk; a Filológiai Társulat tagjai - ismét az egyéb érdeklődő kivételek leszámításával - ugyancsak középiskoláink filológus tanárai közül kerülnek ki. Mennyivel szélesebb réteg, nagyobb taglétszám mindez, mint amekkora a statisztika iránt igazán érdeklődőkből kikerülhetne! Azok a társaságok pedig, amelyek a középiskolai tanárok körén kívül is találnak igazán szakértő érdeklődőket, mint pl. a Természettudományi Társulat az orvosokban és mérnökökben, (valóban népszerűek) s élénk tudományos munkásságot fejtenek ki még akkor is, ha tagjaik kisebb része játssza ebben a termelő és jóval nagyobb hányad a fogyasztó

szerepét.

A mi tudományunkkal aránylag kevesen foglalkoznak komolyan, mert kevés az az élethivatás is, amelyhez a statisztika valódi ismeretét megkívánják; a dilettánsok köre rendkívül nagy ugyan, de sokkal inkább dilettáns és kevésbé szakértő, úgyhogy a kettőből távolról sem lehet^{ne} olyan homogén társaságot összehozni, aminőt az előbb említett tudományos alakulatok bármelyikénél is láthatunk.

Szinte az egyetlen megoldásnak látszott tehát, szűkebb körben tömöríteni azokat, akik a statisztikának vagy vagy más téren hivatott szakértői: nem mérni túlszigorú mértékekkel, nehogy csak néhány ember magánkörévé alakuljon a Társaság, de megállapítani mégis bizonyos határvonalat, amelyen belülkerülni a fiatalabb nemzedék^{nek} ambíciója és törekvése legyen. E szavakhoz még két megjegyzést szeretnék fűzni.

Az egyik az - s erre a Magyar Tudományos Akadémia megalakulásának idejéből is lehetne példákat felhozni - hogy minden tudományos társaság, amely céljainak a jövőben való terjedését, erejének továbbfejlődését reméli, első tagválasztásainál még nem alkalmazhatja azt a szigorú mértéket, amelyre később a várható fejlődés jogosíthatja. A másik az - s ebben a tekintetben Társaságunk taglétszámát még mindig nem tartom teljesen kiegészítettnek - hogy egyik hivatásunk az is, hogy összefoglaljuk mindazon intézmények statisztikáit, ahol ma Magyarországon statisztikát állítanak össze. Némely intézménynél ma ezt talán kisebb szakszerűséggel végzik, de éppen a Társaságunkba való bekapcsolódás révén várható, hogy később megfelelőbben intézik, vagy a többé-kevésbé dilettáns elődnek utódja már szakértő lesz.

És méltóztassanak megengedni tisztelt Uraim, hogy közvetlenül ehhez a kérdés-

hez kapcsolva kezdjem meg elmélkedésemet a Magyar Statisztikai Társaság céljai felől. Ezek a célok oly sokirányúak, hogy bizvást kezdhetném hangzatosabb feladatokkal is; egyik fontos szükségletnek találok azonban, hogy nivellálódjék és belső értékben emelkedjék az a sokféle statisztika, amit Magyarországon ma művelnek. Központi Statisztikai Hivatalunk és a Székesfevárosi Statisztikai Hivatal tudomány színvonalala mintaszerű, de statisztikát készítenek ezeken kívül a különböző érdekképviselések, egyes közigazgatási ágak, még pedig együttvéve elég nagy számmal. Bármily határozott fölfogásom is, hogy ezeket - főleg a közigazgatási szervek adatgyűjtő munkáját - úgy a szakszerűségnek, mint a költségkiméltetésnek, s végül a közönség zaklatása elkerülésének szempontjából a m. kir. központi Statisztikai Hivatalhoz kell terelni: - mégis maradnak nem hivatalos, hanem magánérdekeltségi

szervek, amelyek a maguk körében saját céljaikra statisztikát állítanak elő a hozzáértésnek főbb-kevesebb mértékével és végül maradnak oly statisztikai ágak is, amelyeket hivatalos kézzel kevésbé lehet megmarkolni, de társasági szervezettel könnyebb hozzájuk nyulni. Az elobbieket bevonni a Magyar Statisztikai Társaság tagjai közé, hogy itt a szakszerűség, hogy úgy mondjam, beléjük itatódjék, az utóbbiakat sorra vizsgálni és az érdekelteket felvilágosítani, hogy milyen gazdag anyag halmozódik fel nálunk, amely némi rendezés, átcsoportosítás után nemcsak a maguk érdekelttségei szempontjából válhatik rendkívül tanulságossá, hanem a nagy nyilvánosság számára is, - Társaságunknak nem utolsó feladata. Ugyyszólván az utszélen hevernek nálunk a gazdasági, de a kulturális és művészeti ágakban is régtől megszokott szintelen rubrikákban foglalt adatok, amikhez igazán csak a szakértő lehellete kell, hogy életre kelljenek tele.

A társasági feladatok sorában meg kell világítanunk azt a viszonyt, amely a Magyar Statisztikai Társaság, másfelől a m. kir. központi Statisztikai Hivatal között lehet. Ez az utóbbi a legkiválóbb intézményeink közé tartozik, de négy éve csak, hogy szinte halálra volt ítélve, s a legnagyobb erőfeszítéssel sikerült létét megtartani és személyzetét együtttartani. A Statisztikai Hivatal a kormánytól függő intézmény, s ha ma a kormány e hivatal igen értékes szolgálatait kellően megbecsüli is, jöhetnek idők, amikor a hivatal munkáját, tudományos függetlenségét kívülről jövő autonóm szerv segítségének kell megvédenie. Társaságunk tagjainak ugyan egy jó része ugyan a Statisztikai Hivatal köréből toborzódott, s ma a fiatal Statisztikai Társaság részéről csakugyan némi nagyozolásnak látszik, ha a másik nagyobb tekintélyű intézmény fölé ki akarja terjeszteni védőkarjait. Reméljük a legritkább

esetben lesz erre szükség, de a Statisztikai Hivatalra nézve mégis csak megnyugvás, ha van egy független, részben a Statisztikai Hivatal volt tagjaiból, de mindenesetre annak jóakaróiból alakult társadalmi szerv, amely mindenkor kész a Statisztikai Hivatal védelmére kelni akár a nagyközönség előtt, akár felülről jövő félreértések ellen. Népszerűsíthetünk ideákat, amelyek a Statisztikai Hivatal adatgyűjtéseinek előkészítő munkáját megkönnyítik. Felvethetünk javaslatokat, amelyeket a Statisztikai Hivatal szívesen lát, bár maga talán nem kezdeményezhetné. Sürgethetünk felvételeket, amelyeket a Statisztikai Hivatal csak azért tolt hátrább, mert munkakörének sorrendjét másképen határozták meg. Társaságunk szerepének azonban a a Statisztikai Hivatallal szemben lehet bizonyos esetekben más példala is. Emberek jönnek, emberek mennek és ha a Statisztikai hivatal vezetése ma a legjobb

kezekben van is és ha ott látjuk körülötte azt a gárdát, amelyből a legjobb szakreszcencia kerülhet ki, még sincs kizárva az az eset, hogy politikai fordulatok esetén talán, mint az néha más szakhivataloknál is megtörténik, oda nem való műkedvelő kerül a Statisztikai Hivatal élére. Társaságunk ekkor élhet a szakértők autonóm szervezetének ellenőrzési jogával, amelyet érvényesíthet a nyilvánosság előtt, úgy mint a politikai hatóságok előtt. Társaságunk ugyyszólván a Statisztikai Hivatal támogatása folytán keletkezett, de később sulyban és eroben nohet akkorára, hogy amikor a Statisztikai hivatal kormánylapátját illetéktelen, vagy ügyetlen kezek nem jó irányba terelik, felemelje ez ellen a szavát és a régi tradíciók védelmére kelljen.

Nagy vonásokban hasonló lehet a Társaság szerepe a statisztikai katedrák betöltésnél is. Jorainkban tiszteljük a magyar

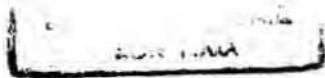
egyetem összes statisztikai tanárait és megá-
lapíthatjuk, hogy az ifjúság nevelése a statisztika
terén helyes irányban folyik. De történhet-
nek ezen a téren is olyan változások, amikor ta-
lán Társaságunknak mint a szakszerűség egyetlen
képviselőjének kell sikra szállania, hogy egy-egy
katedra betöltésénél a legméltóbb ember válasz-
tassék, olyan, aki a statisztika jelentőségét úgy
átérzi, mint mi és ezt az érzést a fiatalságba
úgy át tudja ~~adni~~ vinni, mint a mai érdemes ta-
nári kar. Statisztikai Hivatal, Statisztikai tan-
székek és a Statisztikai Társaság kelte harmo-
niája, amely mind a hármat éltetni és előre
vinni fogja. A pozitív munkára nézve, amit Társa-
ságunk a közel jövőben végezhet, csak szűkszavú
programot ~~mere~~ adni. Az anyagi kérdések nehézsé-
gei, mint minden szellemi munkánál, korlátozóan
hatnak ebben a tekintetben is. Fontos feladatunk
hogy francia nyelvű folyóiratunkat, melynek hiva-

tása, hogy a magyar kérdést objektív alapon mindig a külföld szeme elé tartsa, nemcsak fentartani, hanem kifejleszteni is tudjuk.

De akadhat több oly programpon, amely kívül esik a hivatalos statisztikai működés, és kívül esik az egyetemi oktatás körén, tehát Társaságunk munkakörébe könnyen beilleszthető. Ilyen lehetne a történeti statisztikai adatoknak utólagos összegyűjtése a statisztika minden oly lehetséges ágából, amelyből a múltból egyáltalában maradtak fellejegyzéseink; ilyen lehetne tagjaink oly tanulmányainak, nagyobb munkáinak a kiadása, amelyeknek az értéke maradandó, de nem a napi könyvpiac hajlandóságához szabott, amely tehát szükségképpen a Társaság támogatásával jelennek meg. Mindezeknek a terveknek a megoldása azonban attól függ, hogy társadalmunknak az áldozatkészsége, amely eddig is biztatóan fordult felénk, milyen

mértékben tart ki tovább mellettünk és a tudós munkának egyetlen nyilvánulási lehetősége, a nyomtatott betű milyen mértékben drágul tovább. Ezért nem folytatom tovább azoknak az utaknak a felsorolását, amelyeken költségvetésünk helyzetétől függetlenül járhatunk, csak azt ismétlem és hangsúlyozom erősen, hogy Társaságunk mai egyszerű kezdete is már igen sok érdemes, komoly munkának a csiráját rejtheti magában és akik életrehivták ezt az intézményt, talán rövid idő múlva már megelégedéssel tekintenek vissza ennek fejlődésére.

A ravennai Battisteriában ott látjuk az ókeresztény művészet legrégebb emlékei között a kezdetleges mozaikfestményeket, alakatlan, össze nem ille kodarabkáival, primitív színezésével. A mozaikrakás ügyessége, vagy azt mondhatnám művészete, azóta óriásit fejlődött, a színhatások felismerése pedig rövid idő alatt rafaelli magaslatra jutott. A mi szerény kezdetünk

is haladhat előre, sok értékes és hasznos adatot emelhetünk ki az ismeretlenségből, amelyet a statisztikai tudomány később megbecsül és amely a magyar nemzeti művelődésnek hasznos alkotórészévé válhatik. Most tettük meg a kezdőlépéseket; akaratunk szilárdságától és munkánk komolyságától függ, hogy a kívánt fejlődés minél hamarább bekövetkezzék. Ennek a reményében nyitom meg a Magyar Statisztikai Társaság első ünnepi ülését.
